

Doppio di ff. 26

(11)

A MONSIGNORE
JACOPO MONICO
NE L'OCCASIONE
CHE
DA LA SEDE VESCOVILE DI CENEDA
PASSA
A LA PATRIARCALE DI VENEZIA

CENEDA.
DOMENICO CAGNANI TIP. ED.
1827

MONSIGNORE

Non si potrebbe al certo per noi offerirvi nessuna cosa migliore, che alcuna di quelle, che scriveste Voi stesso. E ciò tanto più, perchè la vostra rara modestia soffre appena, che di riflesso vi s'indirizzino le laudi. Ponghiamo in fronte perciò a questo picciolo libro, come un Saggio de l'eloquentissime Omelie da Voi dette a' Parochi, quella di che ci avete fatto (per iterate nostre fervide istanze) un dono prezioso. E noi, più che altri, ne andiamo presi di maraviglia anche in leggendola, sapendo come stretto da l'angustie del tempo vi riduceste a compirla (siccome molte altre) la notte che ne ha preceduto la recita; chè spesso sola la notte vi potea restar libera da le Pastoral cure gravissime. Conosceranno anche da ciò qual Padre perdiamo in Voi, la cui autorità temperata a dolcezza sapea far dolce forza di persuasione a la mente, e al core di tutti.

250

Benchè inconsolabili pel vostro allontanamento da noi, non possiamo a meno di congratularci ad un tempo per la esaltazion vostra ben meritata. Non ci rimane frattanto altra speranza, che Voi per l' affetto, che sempre aveste a questo luogo di educazione, chiamato e tenuto da Voi come pupilla degli occhi vostri, vogliate ancora conservarne una qualche memoria.

Vi rinnoviamo il voto, che facemmo nel giorno, in cui aveste la degnazione di onorarci a la mensa, quando vi fu detto fra la commozion di noi tutti, sul fine de la Cantata a Voi sacra;

Se beati del tuo volto
Sempre farci oh dio ! non puoi,
Non si scordi almen di noi
Il magnanimo tuo cor.
Volerem d' amor su l' ali
Dietro a Te dovunque andrai:
Nostro Padre ancor sarai,
Noi saremo tuoi figli ancor.

Imploriamo la vostra pastorale benedizione baciandovi riverenti la sacra mano.

Ceneda addì 5 settembre 1827.

*Gli ossequiosiss., e devotiss.
Professori
del Sem. di Ceneda.*

DE PAROCHORUM CONSTANTIA

HOMILIA

Cum vos intueor, Venerabiles Fratres, vestrosque in me unum oculos animosque coniectos video, tam multa mihi, tamque gravia occurrunt dicendi argumenta, ut anceps haereream, quid dicam, quid non, quid omnino, et cui anteferendum existimem. Nam quod aiebant antiqui Rhetores, omnibus artibus ac disciplinis instructum oratorem esse oportere, id mihi multo verius dicere usuvenit de Parocho, in quo nisi omnia summa sint, quae in difficillima regendarum animarum arte requiruntur, in multis peccetur necesse est, susceptumque officium minus probe exerceatur. Porro inter plurimas animi dotes, quae in optimo animarum Pastore inesse debent, non ultimum profecto locum Constantiae tribuendum esse arbitror. Quae enim virtus in quocumque homine valde laudatur, eam quis neget hominem illam, qui ceteris instruendis regendisque praebetur, multo magis decere? Itaque ne longioribus Vos, quam par sit, proocemiis detineam, pauca quaedam, audientibus, et (quemadmodum spero) faventibus Vobis, de Parochorum Constantia cursim obiterque perstringam. Quaecumque autem dicturus sum, ea quidem Vobis di-

eam non tam ut virtutem, de qua loquor, assequi studeatis, quam ut eam jam assequutam perpetuo conservatam velitis.

Nemo est qui nesciat Parochiale officium innumeris omni tempore laboribus, anxietatibus, et periculis obnoxium fuisse. Magnum quippe semper fuit, Venerabiles Fratres, et quidem difficilius quam ut humanis viribus perfici possit, rudes edocere, aegrotos invisere, solari miseros, indigentibus opem ferre, dissidentium animos componere, omnibus denique praesto esse, eosque tum verbis, tum exemplis urgere, ut a vitiis se avertant, virtutes vero assequantur. Ajo etiam hisce temporibus plures alias accessisse difficultates, quibus longe gravius, quam antea, ministerii onus factum esse sentimus. Nunc enim liberiores quaedam invaluerunt loquendi, agendi, vivendique rationes, quibus omne prorsus deletum est antiquae simplicitatis vestigium: nunc effrons quorundam audacia cujuslibet auctoritatis jugum detrectare conatur: nunc inaudita ante hoc tempus plurimorum juvenum arrogantia, seniorum gravitate contempta, nec se corrigi patitur, nec sibi quidquam vetitum esse arbitratur. Hinc vero quot et quanta in universa hominum societate suboriantur mala, unicuique jam patet. Huc accedit quod opulentissimae quondam regiones ob calamitosas coeli, temporumque vicissitudines in summa rerum omnium caritate versantur, et succrescente in dies pauperum copia, ea passim minuuntur, quae in eorum subsidium erogari oporteret. Exanimant quidem me, V. F., ac paene conficiunt quorundam Parochorum querimoniae, qui saepe dolent tum in corrigendis hominum moribus se nihil proficere, tum Beneficiorum suorum redditus adeo tenues esse, ut quae pauperibus, quae Eccle-

III

siae, quae sibi metipsis omnino necessaria sunt, aut vix, aut ne vix quidem suppeditent. Haec autem omnia verissima esse et scio, et fateor, et in me ipso expertus sum, et adhuc experior. Verum quid tum, amabo vos? An quia mala sunt tempora, et angustiis undique premimur, idcirco rejiciendum erit officium, ut quidam dietitant se facturos, et statio nobis commissa continuo deserenda? Quid, quaeso, crudelius, quid inhonestius, quid constanti homini indignius fieri, aut excogitari posset? Si igitur omnia nobis procederent, si redundaret vinum et oleum, si nullis afficeremur molestiis, tunc nobis pacifice blandiremur, et clamaremus cum Petro: *bonum est nos hic esse?* Cum vero Ecclesia magis indigeat opera nostra, cum vitiorum seges quaquaversus abundet, cum pauci admodum sese exhibeant operarii, honestum ne esse ducemus omne curarum pondus abjicere velle, et quieti magis nostrae, quam proximorum saluti consulere? Non hoc profecto exemplum nobis reliquerunt Apostoli, qui cum a Christo Domino didicissent, se eundem, quem ille, calicem bibituros esse, universum terrarum orbem peragrarunt, et paupertatem, famem, sitim, frigora, contumelias insuper, et vincula, et flagella, et omnia malorum genera fortiter perpassi, tum se demum plene beatos existimabant, cum generosum pro Dei gloria, animarumque salute spiritum efflarent. Non id nos docuit Paulus, qui cupiebat pro fratribus suis anathema esse, qui tanta erga Deum aestuabat charitate, ut liberrime profiteretur, quod re ipsa luculentissime comprobavit, nihil esse tam acerbum, tam vehemens, tam formidolosum, tam minarum terrorumque plenum, quod eum posset ab instituto cursu vel minimum deterrere. Non se tales praestiterunt subsequentibus tempori-

IV

bus tot sanctissimi, et fortissimi viri, qui semel animarum cura suscepta, opprimi maluerunt, quam impositum sibi onus exequere, et viribus antea quam animo deficientes eundem laborandi, vivendique finem fecerunt. Hoc nempe, V. F., hoc omnino proprium semper fuit Catholicae Ecclesiae, ut quos ipsa animarum Pastores instituerat, eos etiam divinitus confirmatos videret, et incredibili quadam virtute tamquam indutos ab alto, quae nullo unquam hominum, aut rerum impetu frangi, debilitarique poterit.

Verum, ut jam intermittam vos universim alloqui, ad quos hanc orationem minime pertinere arbitror, sinite, quaeso, me unum aliquem ex iis, qui secessum et otium quaerunt, paulisper fingere, eumque hoc modo, seclusis ceteris, compellare: Agedum carissime Frater, quid ais? Quid est, cur cogites animas tibi creditas deserere? — Tacet me, inquit, ibi diutius consistere, ubi morum corruptio, et ecclesiasticae auctoritatis contemptus omnem mihi laborum meorum fructum praecipiunt. — Optime quidem. Videndum est tamen, tua ne magis an aliorum culpa id fiat. Si enim in verbo Dei praedicando desidiosus, aut frigidus, aut rudis, aut quoquo modo ineptus deprehenderis; si privatas errantium admonitiones, et correptiones aut omnino negligis, aut asperitate, aut lenitate nimia corrumpis; si in administrandis Sacramentis, aliisque Religionis officiis publice obeundis osecitantiam, aut levitatem, aut irreverentiam quamdam ostendis; si plebem plus aequo aut elate, aut familiariter excipis; si temporalia lucra, aut solatia saecularem spiritum redolentia anxie aucuparis; si quam vel levissimam cujuscumque maculae suspicionem affers; denique si nunquam studio, nun-

V

quam orationi vacas, ut necessariam tibi scientiam, et supernorum charismatum dona abundantius compares, nihil est, mihi crede, quamobrem de aliorum vitiis conquararis: in te enim nno praecipua latet morbi causa, quam nisi depellas, omnem in curandis ceteris operam perdas necesse est. Sin autem, quod verisimillimum judico, nihil abs te scienter et prudenter commissum, vel praetermissum fuit, quo minus omnia ad amissum ferent, et nihilo tamen secius in aliquam gregis tui partem flagitiorum labes irrepsit, non ne in ea potius curanda insistendum, quam inde abscedendum esse arbitreris? Praeterea quid tibi putas licere, quod non item multis aliis, immo vero omnibus licitum esse fatearis? Brevi igitur futurum erit, ut exemplo tuo unusquisque Pastor suas oves derelinquat, et Parochis omnino vacua Dioecesis tota remaneat. Quae enim tam felix inveniri potest Paraecia, quae nihil mali habeat, et se possit ab omni vitiorum contagione tueri? Jam vero si nonnulli te improbi vexant, multo etiam plures existunt boni, ex quibus majorem procul dubio capere debes consolationem, quam ex paucis iniquis aegritudinem et dolorem; neque tantum ab his te abesse velle aequum est, ut non ab illis multo acrius retinearis.

Sed nos urget etiam Parochus noster, et alias atque alias subnectit causas, quare susceptam curam jure sibi dimittendam esse contendit. Audiamus. — Tenuis, inquit, mihi census est, quem etiam tenuiorem ingruentes calamitates fecerunt: nullum invenio, qui mihi arrideat, officii mei adiutorem: adversa saepe utor valetudine: multis ab hinc annis ministerii curis defatigatus necesse habeo reliquum vitae cursum otiose transigere. — Gravissimae quidem causae sunt istae: sed an verae omnino sint, tantumque

VI

habeant ponderis, ut te ad deserendam Paraeciam adigere debeant, nonnihil ambigimus.

Ac primum quod attinet ad tenuitatem rei parochialis, considerandum est, utrum id ex ipsius beneficii natura, et temporum acerbitate, an vero ex aliquo possessoris vitio proficiscatur. Neque enim raro accidit, ut hic in sua, aut etiam aliena familia ditanda, hic in laeta comparanda spectabile, hic in extruendis convivis, hic in itineribus, aut ludis frequentandis, hic in alendis equis aut canibus, aliisque id genus oblectamentis, non exiguam reddituum partem singulis annis insumat. Sunt etiam qui simplicitate magis, quam prudentia praediti, suum vendant minoris quam alii; qui fallacem nanciscantur emptorem, qui pro nunquam soluturis praedes fiant, qui aerumnosis se se implicant negotiis, qui immodicas in quocumque obvios habent, nullo habito delectu, largitiones faciant. Heus tu, bone vir: aliquid ne unquam tale admisisti? Si ita est, quodnam, quaeso, non dicam Parochiale, sed Episcopale, aut Patriarchale Beneficium satis amplum invenies, quod non tot sumptibus, aut tam male administratis rebus penitus exhauriatur? — Ego vero, inquit, homo sum frugi, nec malus rerum mearum administrator: sed paucula possideo praediola, decumarum pondere opprimor, pensionibus mihi debitis saepissime fraudor; praeterea siccitates, tempestates, alluviones maxima mihi attulerunt incommoda; tum locusta et bruchus depopulati sunt segetes, et residuum bruchi comedit rubigo. — Miseret me tui: verum si tibi quod colligis non sufficit, quamvis parce admodum, et frugaliter vivas, quomodo successori tuo sufficere poterit, praesertim si tanta is non sit abstinencia, et sobrietate, quanta esse te dicis? Illi igitur eodem jure ac tibi las erit

VII

pro lubitu suo Paraeciam derelinquere, et sic deinceps omnibus aliis in ejus locum succedentis, ita ut, qui inibi Animarum curam gerat, nemo unus in posterum inveniatur. — Dum me, ais, in tuto collocem, quidam de ceteris futurum sit nihil moror. — Adeo ne igitur te unice diligis, ut nihil jam sis de aliorum commodo, nihil de Ecclesiae utilitate, nihil de Animarum salute sollicitus? O diem male ominatum, diem illum, quo te in Levitarum ordinem immisisti, si tanta riges ingenii animique duritie!

Jam vero quaeramus num aliae, quas attulisti, consilii tui causae plas quidquam habeant momenti. Nam quod dixisti te curam abdicare velle, cum eo careas adjutore, qui tibi placeat, assentirer id equidem, si majorem inde populus utilitatem perciperet. Fieri enim potest aliquando ut aptior sit ad regendas Animas adjutor, quam Parochus ipse. Sed cum te gravem, et doctum, et pium esse rear, nego te ob istam causam aliò migrare laudabiliter posse. Nam quid est, quod in tanta bonorum operatorum inopia, eum tibi in subsidium adscriptum velis, qui optimus esse censeatur? Utinam quidem omnes tanta essent bonitate, ut alius alio melior esse non posset! sed cum ea sit humanarum rerum conditio, ut optimum quodque rarissimum sit, quaenam est ista morositas, neminem, nisi perfectissimum, numerisque omnibus absolutum acceptum habere? Verum properemus ad reliqua. Infirmitas valetudinem honestissimam esse causam quaerendi otii non equidem inficiat. Neque enim exempla hic proferam tot fortissimorum hominum, qui mortem pro aliis oppetere pulcherrimum esse duxerunt. Sed tu quid trepidas, ubi nulla adest trepidandi causa? Ita enim parochialis vitae ratio temperata est, ut otia laboribus, et ani-

VIII

mi relaxationes curarum molestiis identidem interserantur: quod quidem quantum ad bonam valetudinem conferat, exemplo esse possunt Parochi bene multi, qui cum nihil sibi pepercerint, tamen ad extremam usque senectutem perpetuo valuerunt. Quid vero dicam de illo, quod ultimo loco posuisti: te scilicet statuisse, quoniam multos annos in Ecclesia Dei laborasti, quod reliquum est vitae otiose peragere? Quae lex, quae auctoritas, quae ratio, quod totius antiquitatis testimonium aut exemplum id tibi juris attribuit? Est ne aliquod definitum tempus, quo Christi minister esse desinas, et omnia officii tui munera concludantur? Cum magnanimus ille Paulus non tam annis, quam laboribus fractus, et vigiliis, itineribus, naufragiis, carceribus, flagellis, omnique asperitatum genere prope confectus *tempus resolutionis suae instare* sentiret, nondum sibi ab officio cessandum esse duxit; sed in eo constantissime perseveravit, donec capite obtruncatus in aeternam requiem ingrederetur. Nec sibi otii tempus advenisse adhuc arbitrabatur Joannes Apostolus, cum tot rebus gestis, et scriptis, et innumeris martyrii, exilique aerumnis fortiter toleratis, adeo senio debilitatus esset, ut labantibus genibus non amplius sustentaretur; sed utrinque discipulorum brachiis innixus Ecclesiam quotidie nutanti gressu petebat, fraternam iterum atque iterum charitatem praedicaturus. An igitur te pro Ecclesia Dei graviora, et diuturniora, quam isti, fecisse, et pertulisse autumas, qui id tibi tamquam debitum, vel necessarium arrogas, quod sibi ipsi negandum esse existimaverint?

Sed jam desinamus plura in ejusmodi Parochum conjicere verba, qui certe nec nos audit, nec cernitur a nobis in hoc tam gravi, et venerabili Parochorum consensu. Neque

addendum puto, nonnullos etiam dictitare se vehementissimis religionis stimulis ad abdicationem impelli, quibus aequius erat obtemperare, si justa adfuisset causa, antequam cura susciperetur: quosdam autem rusticae solitudinis osores civilem appetere societatem, quam, sicubi existit, summopere Parocho vitandam esse, nemo non videt: aliquem etiam (obstupescite V. F.) aliquem etiam inventi, qui abjecto curarum pondere, portionem tamen fructuum sibi reservatam cuperet, cum fortasse ita se gesserit, ut si in eum paulo diligentius inquireretur, ad eorum etiam restitutionem, quos ad hoc usque tempus percepisset, cogendus esset. Hos itaque, ut dixi, libenter praetereo, tum ne abutar patientia vestra, tum ne videar suspicari, cuiusmodi vestrum orationem meam convenire posse. Illud etiam persuasum habeatis velim, me non quancumque Beneficiorum abdicationem, seu resignationem improbare. Quod enim vetustissimi Ecclesiae Canones quibusdam temporibus, et quibusdam de causis fieri posse statuerunt; quod a nonnullis Animarum Pastoribus summa vitae sanctitate, morumque gravitate praestantibus aliquando factum esse accepimus; quod Ecclesiae dignitas, quod populorum utilitas, quod ipsorum Parochorum merita, et necessitates nonnunquam postulant, quis erit, modo ne desipiat, qui audeat condemnare? Eam tantum animi levitatem atque inconstantiam, quo nonnulli tamquam arundines vento agitatae, modo huc, modo illuc feruntur, et semper nutabundi, semper alia atque alia molientes, nec sua esse sorte contenti, nec loco possunt, nec mente consistere; eam, eam, inquam, levitatem atque inconstantiam gravissimo quocumque homine prorsus indignam, insectandam suscepi; nec dubito quin Vos, quotquot adestis, idem hac de re sentiendum

X

putetis. Nam si latius ista labes pervagaretur, ut plures uno tempore aut vacarent, aut aegre administrarentur Parraeciae, undenam, quaeso, alii sumendi essent Sacerdotes, qui tot tantisque Animarum indigentis satis abunde sufficerent? Recenti heu! experientia didicimus, quanta istorum hominum laboremus inopia; cum his ad suscipiendam Ecclesiarum curam universum Clerum invitaremus, et his neminem viderimus, qui sibi factam invitationem nostram putaverit.

Quae cum ita se habeant, quid mihi restat, V. F., nisi ut vos hortor, atque obtester, ne quod onus huc neque fortiter sustinueritis, illud aut pavore aliquo, aut spe, aut studio libertatis, et otii deponendum censeatis? Quo quidem nihil ad me deferri posset acerbius. Quid enim laceret Episcopus, praesertim conditionis meae, nisi socios haberet laborum suorum fortissimos Parochos, quorum opera et consilio in tanta curarum mole perferenda confidentissime utatur? Sed nolo mihi quidquam tribuatis: nuper enim, ut ita dicam, ad Vos ingressus nec tantis commendor meritis, nec tanta polleo auctoritate, ut quod vobis factu opus est, id mei gratia faciendum esse contendam. Aliae aliae adsunt, et quidem graviores causae, quibus vos in officio vestro constantissime mansuros esse confido. Vos enim retinere oertant omnes boni, qui se vobis, quos patrum loco verentur, arctissimo charitatis vinculo adstrinxerunt. Vos etiam improbi, si qui sunt, discedere vetant, quos ad reasipientiam serius fortasse admonitiones vestrae perducunt. Vos puerilis, vos revocat senilis aetas; illa ut Religionis, et morum disciplinis, vobis doctoribus, imbuatur; haec, ut in extremo vitae spatio vos habeat auxiliares, et duces ad aeternitatis viam feli-

XI

citer capessendam. Quin etiam parietes, paene dixerim ipsi, atque arae Ecclesiarum vestrarum, tanquam sensus habeant, aegre ferrent discessionem vestram, et spem sibi ampliorum ornamentorum per vos praecisam esse conqueri viderentur. Quid plura? Vestra quoque maxime interest, V. F., inceptum opus *absolvere*. Quam enim stationem Vobis tradidit Christus Dominus, eam Vobis non licet impune deserere. *Roboramini ergo et estote viri.* II Reg. 13. Aut enim omnia vincetis constantia vestra, aut saltem conscientiam testem habebitis, vires utique Vobis, animum vero nequaquam defuisse. (*)

(*) (Habita fuit haec Homilia in Ecclesia Cathedrali Coenotensi ab Illustrissimo et Reverendissimo Jacobo Monico in Solemnitate S. Tiberiani, anno MCCCCXXVI. die XVI. Jan. magno Parochorum conventu.)

XII

AD AQUILAM AUGUSTAM

HYMNUS

JACOBI MONICI

*L*acta adsis, laudesque tuas mihi rite canenti,
 Alituum Regina, fave. Praeruptus ubi mons
 Exesis congesta jugis latera ardua tollit,
 Aerias inter nubes, nimbosque sonantes
 Te sibi persimilem fortes genuere parentes;

*Cui rutilos torquere oculos, magnoque per auras
 Remigio alarum fulvas extendere pennas
 Trans mare, trans terras dat Jupiter, ignea cui vis
 Corde calet, cervixque alte generosa superbit.
 Jure igitur data sceptrum tibi:*

XIII

A L' AQUILA AUGUSTA

VERSIONE

DE L' AB. ARTICO

Lieta arridi, ti priego, a le mie rime,
Reina degli augei, perch'io ti canti.
Dove più scabro è il monte erto e sublime
Sì che confuso co le nubi erranti
A metter va sue dirupate cime,
Tra il fremito de' turbini sonanti
A la luce del Sol degna d'impero
I valorosi genitor ti diero.

Su la fronte due rossi occhi lucenti
'T'ardono, e col remeggio ampio de l'ale
Voli per l'alte region de' venti
Oltre mar, oltre terra: ignea vitale
Forza ti bolle ne le vene ardenti,
Sua ministra ti vuol Giove immortale;
E a ragione il suo scettro a Te si addice,
Che hai così generosa alta cervice.

XIV

*Te ex omnibus unam
Reginum, dominamque tremat genus omne volantum:
Nam quantum Libycis nemorum regnator in arvis
Aspectuque animoque feras supereminet omnes,
Tantum inter volucres, quacumque vagantur in ora,
Tu longe antevolans, primosque capessis honores.*

*An non te memorant dignam, quae magna Tonantis
Tecta adeas, tonitrumque ciens, mortalia quando
Facta Deos laedunt, fumantia tela ministros?
Non te quae ferres victricia signa per orbem
Delegit divi soboles augusta Quirini?*

*Quae te non tellus, quae te non aequora quondam
Conspexere minas, atque horrida bella ferentem
Quacumque infaustis ruerent in praelia gentes
Ominibus? Gelido torpens quae proxima coelo
Terra riget, rapidove magis torretur ab aestu,
Quae primum Phaetontis equos e naribus ignem
Flare videt, pronasve rotas urgere sub undas*

A 'Te di tutti i volator sovrana

La schiera immensa degli augei s'abbassa :
 Qual di aspetto e valor ne l'Africana
 Terra le belve tutte addietro lassa
 Il Re de' boschi, in ogni più lontana
 Parte tal pure il volo tuo sorpassa
 Quanti spiegano pel ciel le penne e il canto,
 E a Te cedono tutti il primo vanto.

E chi mai, se non tu, del gran Tonante

Osa toccar il trono adamantino?
 Chi a Lui fra i lampi e il tuono la fumante
 Folgore ministrar, quando il divino
 Suo sdegno fere il mortal cieco errante?
 Chi de l'angusta prole di Quirino
 Pel soggiogato mondo un dì fu degna,
 Fuor che tu, alzar la vincitrice insegna?

Qual fu mare ne l'Orbe, e qual fu terra,

Ove più ardesse il battagliar feroce,
 Che Te ministra di minacce e guerra
 Visto non abbia fra la mischia atroce?
 Tu fosti u' il ghiaccio eterno il suolo serra,
 E dove il Sol le aduste genti cuoce;
 Ove spirante foco uscendo appare,
 E dove tulla l'igne ruote in mare.

XVI

*Te metuit, dederuntque manus tibi Dacus, et Indus;
Se tibi moerentes infractis cornibus amnes
Submisere, Tigris, Rhenusque, et dives Iberus,
Et septemgemino revolutus flumine Nilus.
Cum tu Romuleo pulsares remige pontum,
Saeva tridentiferum compescuit aequora numen.*

*Tu super eversas volitas Carthaginis arces,
Palmyraeque premis turres, ac strata Sagunti
Moenia: servili constrictos compede reges,
Altaque scandentem laeto Capitolia curru
Victorem tu sola praeis; tu sola reperta es,
Quae posses merito magnos aperire triumphos.*

*At postquam ingenti fractum sub mole latinum
Corruit imperium, trabeataque Roma superbos
Amisit fasces, alias tibi Martia sedes
Terra dedit, qua se lato Germania coelo
Pandit, clara antiqua potens*

XVII

A te, l'armi deposte in sul terreno
Vinto il Dace si diè, l'Indo impaurito:
A te il gran fiume, che va al mare in seno
Con sette bocche abbassò il corno ardito,
E l'Ebro dovizioso, e il Tigri, e il Reno.
Quando poi tu dal Tiberino lito
Fuor movevi i navigli, il suo tridente
Alzò Nettuno, e appiànò il mar fremente.

Tu voli sopra il debellato orgoglio
De le Puniche rocche: altera incedi
Su Palmira e Sagunto, e senza soglio
E senza scettro i Re in catena vedi;
Poscia su carro illustre al Campidoglio
Tu prima e sola il vincitor precedi;
Chè a te ministra in pria d'ira e vendetta
Bene al trionfo il varco aprir si aspetta.

Ma poichè vinte fur l'armi latine,
Ed il Romuleo formidato impero
Cedè al gran peso delle sue ruine,
E la toga spogliò Roma, e l'altero
Onor de' fasci al suol depose alline,
Nuovo asilo ti offerse un suol guerriero
Là dove l'Austria bellicosa e grande
Sotto il germano ciel chiara si spande.

XVIII

Domus inclita Divum

*Austriadum patria extorrem in sua regna recepit,
 Praefecitque suis ducibus. Nova castra per orbem,
 Auspice te, fatis melioribus arma tulere,
 Proque focus arisque Deum pignantia saevas
 Disjecera acies mortem exitiumque parantes.*

*Ah! quoties, duce te, Scythicae pallentia lunae
 Cornua bellipotens fragit tibi subdita pubes,
 Et Byzantinas inimico sanguine glebas
 Infecit! Quoties nostris ex finibus hostem
 Expulit instaurantem iras, pacemque reduxit!*

*Praesertim vasto arderet cum fessa tumultu
 Europe, socia arma vocas; justissima gentes
 Causa movet: crepuere tubae, simul arma parantur.
 Caeruleis spectanda oculis, flavoque capillo
 Jussa coit, ferrumque rapit Germana Juventus.*

XIX

Ella d'aviti eroi nobil nutrice

Te fuggitiva entro al suo regno accolse,
Ti fè duce a sue schiere, a più felice
Destino, dietro a te, l'armi rivolse
Per la patria, pe' Numi; e vincitrice
Le temerarie schiere in fuga volse
Che a l'are sante, e al trono con ferina
Rabbia pareano macchinar ruina.

Oh! quante volte a l'ombra tua più ardita

Franse la forte gioventude il corno
De la Scitica luna impallidita!
Come fè i campi di Bisanzio un giorno
Rossi di sangue! E quando a noi la vita
Minacciar l'armi a' nostri lidi intorno,
Come scacciando l'inimico audace
Ci ridonò la sospirata pace!

Europa Europa sallo, allorchè tutta

Di fier tumulto ardea. Tu chiami al campo
Le città amiche, e a la ben giusta lotta
Tutte sen van di mille spade al lampo.
Squillan le trombe, e da' suoi duci istrutta
Prima fra l'altre senza tema o inciampo
La gioventù Alemanna il brando piglia
D'occhi azzurri, crin biondo, e bionde ciglia.

XX

*Flagrat bellandi studio qui Norica rastris
 Rura domat; qui frenat equos silvasque fatigat
 Hungariae; simul Albicolae patria arva relinquunt,
 Bojorumque manus; quoscumque et circuit Ænus,
 Et quos immenso properans interluit amne
 Danubius.*

*Regina suos incendit alumnos
 Vindobona ante alios; ductor praeit inclytus omnes.
 Aera sonant, petiturque altis hinnitibus aether.
 Quis diras referat pugnas? quis funera fando
 Explicet, hostiles quae tot stravere catervas?*

*Denique Vindelicos fugiens exercitus agros
 Deserit, inque suas recipit se territus urbes.
 Tu tamen insequeris fugientem, Gallica donec
 Castra tenes, victamque offert tibi Sequana dextram.*

XXI

Pel desio di pagnar arde e chi spezza
A le Noriche glebe il grave dorso ,
E l' Ungarica squadra a' boschi avvezza
Che i non domi cavalli addestra al morso ;
D'Elba la gente i patrii campi sprezza,
E insiem co' Boj ver l'oste affretta il corso ;
E con lor quanti infin l'Eno circonda,
O de l'Istro real la rapid' onda.

Ma sovra tutte a l'alta impresa sprona
La regal Vienna i prodi suoi vassalli.
Primo gli avanza il capitan; già suona
Il campo del fragor d'armi e timballi ;
E ripercossa l'aria alto rintrona
De l'annitrir de' fervidi cavalli.
Or chi pinger potria l'orror, le fiere
Zuffe, e le stragi de l'ostili schiere?

Fugge il nemico il Bavarese suolo,
E cerca (poi che sua sconfitta mira)
Scampo nel sen di sue città; ma a volo
Tu il fuggitivo ovunque si ritira
Persegui, occupi indi la Gallia, e solo
Cessi il furor de la magnanim'ira,
Quando la Senna alfin snoi torti ed onte
Confessa, e piega a Te la vinta fronte.

XXII

*Quin e Tartareis cum mox erupta latebris
 Parthenopaea fremens fureret per litora pestis ,
 Te simul aspexit , fallax ceu noctis imago
 Adventante die tenues dilapsa per auras ,
 Perpetuas abiit nunquam reditura sub umbras.
 Ex illo nobis , post tot discrimina rerum ,
 Parta salus , iterumque tuo sub Numine laetis
 Posse datum auspiciis uti , rebusque secundis.*

*Salve igitur , generosa Ales , qua bellu ciente
 Belli abeunt , fessisque redit pax candida terris.
 Italiam tutare tuam , tutare volentes
 Qui tibi jam parent populos : . . Dumque aureus orbem
 Sol lustret , referatque diem mortalibus aegris ,
 Nos , precor , et nostra aeternis tege litora pennis.*

XXIII

Auzi quando a inferir da l'Orco apparve
 Colà nel suol Partenopeo ria peste,
 Come 'Te vide, subito disparve
 E negli abissi ripiombò, quai preste
 Fuggono in sul mattin notturne larve.
 Poi, tua mercè, dopo cotanto infeste
 Stragi, or tornò la Pace, e a' lieti eventi
 Aprono il core a l'ombra tua le genti.

Salve dunque, o regal Aquila invitta,
 Al cui solo apparir cessa la guerra,
 E la candida Pace a l'egra e afflitta
 Gente ritorna. A 'Te con quanti serra
 Fidi popoli in seno a' piè si gitta
 Italia tutta. Ah finchè il Sol la terra
 Co l'aureo cerchio il dì menando irraggia,
 Copri co' vanni tuoi la nostra spiaggia!

XXIV

CANTATA PER MUSICA

ESEGUITA DA UN CONVITTORE DEL SEMINARIO DI CENEDA SUL FINIR
DE L' ACCADEMIA DI BELLE — LETTERE

DEDICATA

A MR JACOPO MONICO

LA MODESTIA

Son io fra i Numi, o fra i mortali? Oh come.
 Queste virtù che fan corona intorno (*)
 Col lor soave aspetto
 Di non più inteso ardor m' empiono il petto!
 E qual prima fra tante
 Volerà in seno a l' Angelo di Acedo?
 Ah! ben, Signor, la vedo:
 A Te che sei fra tanta gloria umile,
 Sommessa nel sembiante,
 Ma d'alma signorile
 Vien la Modestia - Ma che dico? Tutte
 L' altre Virtudi intanto
 Dovunque vai voglion seguirti a canto.

(*) L'argomento de l'Accademia si fu: La publica Sala di Ceneda con tredici statue rappresentanti tredici Virtù.

XXV

O nostro almo decoro,
Chi può bramar di più,
Se ti fa cerchio il coro
Di tutte le virtù?

Direm: dov'è il primiero
Splendor de' lieti dì?...
Qual lampo passeggero
Apparve, e disparì.

Ma cessino i sospir. Sacro è il dolore
Per desolati figli;
Pur d'uopo è alfine riversarlo al core,
E venerar gli eterni alti consigli.
È il contrastar delitto
A quanto in ciel l'Onnipotente ha scritto.

Benchè lungi ti chiami l'Eterno,
Vivrà sempre fra noi tua memoria:
Dove vai ti precede la gloria,
Ti accompagna de' figli l'amor.

Riverito è il tuo nome su l'Istro,
E ti onora il gran Sire dal soglio:
Vola al Tebro, e dal suo Campidoglio
Ti conforta de l'Orbe il Pastor.

XXVI

SONETTO

Non quattro volte ha ricondotto ancora
Il Sol quel dì, che il Cielo a noi ti diede,
Ed or la triste invidiosa Aurora
Che ti rapisce, il suo spuntar precede.

Chi potria l'alto duol che sì m' accora
Agguagliar mai parlando? ora che il piede
Porti altrove, e ti diam ne l' ultim' ora
Il bacio filial d'amor, di fede.

O de l' Alriaco mar donna vetusta
Perdona al dolor mio, chè il pianto altrui
T' è di gaudio maggior cagion ben giusta.

Non apriresti a' lieti eventi il core,
S' io non velessi al dipartir di Lui
Ogni gloria, ogni ben volto in squallore.

JACOBO. MONICO

E. CENET. EPISC.

VENETIARVM. PATRIARCHAE

INGENIO. PIETATE. MODESTIA

MAXIMO

CENETA. FAVSTA. OMNIA. ADPRECATUR

FRANCISCVS. INLARGIT. HONORES

LEO. BENIGNE. FAVET

RELLIGIO. COELVM

PORTENDIT

5830362

